

УДК 7.071 (477.53)

Гук О. І.*

ДО 65-РІЧЧЯ 3 ДНЯ НАРОДЖЕННЯ РАЇСИ КУЗЬМЕНКО

У статті досліджується творча та концертна діяльність Заслуженого діяча мистецтв, самобутньої бандуристки, диригента, педагога – Раїси Кузьменко.

Ключові слова: педагог, Раїса Кузьменко, капела бандуристів, концертна діяльність, репертуар.

В умовах переходу українського суспільства до європейських стандартів освіти особливо гостро стало питання вимог до особистості педагога – його загальної та спеціальної підготовки, культурного рівня, педагогічної майстерності та творчої активності.

Адже музиканту-педагогу необхідна виняткова компетентність, вміння та навички вчителя-артиста, вчителя-митця, що відображуються саме в артистичній техніці. Гармонія розуму і почуттів – основа педагогічної технології і техніки, які при постійному вдосконаленні ведуть до педагогічної майстерності, що, у свою чергу, є передумовою творчості.

Як влучно зазначає О.Бобечко у своїй статті «Жінка-виконавець у кобзарському мистецтві»: «Сьогодні маємо плеяду відомих жінок-бандуристок, популярних у цілому музичному світі, які присвятили своє життя служінню музичному мистецтву і рідному народу, надавши бандурі виняткового статусу у вітчизняній культурі. Керовані ентузіазмом, загартовані перипетіями сучасності, ці талановиті музиканти, педагоги, композитори, диригенти, науковці, громадські діячі, акумулюючи спадкоємний процес, виховуючи учнів, передаючи їм свій професійний багаж готують якісно нову мистецьку генерацію. Сучасні жінки-бандуристки продовжують традиції, закладені попередницями, сприяють постійному пошуку найбільш ефективних методів викладання гри на бандурі, нового дидактичного матеріалу, оновлюють та розширюють репертуар, займаються концертно-виконавською та музикознавчою діяльністю, прагнуть до гідного представлення України на міжнародному форумі духовних сил. Серед них Надія Брояко, Оксана Герасименко, Віолетта Дутчак, Лариса Дедюх, Любов Манзюк, Людмила Посікіра, Галина Топоровська та ін.» [1, 32].

Непересічною особистістю, однією із яскравих представниць бандурного мистецтва є Кузьменко Раїса Октябринівна (1946-2007) – талановита бандуристка, педагог, диригент, керівник капели бандуристів Чернівецького училища мистецтв ім. С. Воробкевича, Заслужений діяч мистецтв України. Саме вона практично першою розбудовувала бандурну школу на Буковині.

Об'ємний огляд музичного життя диригента і педагога зробила М.Шевченко у книжковому виданні «Звуки бандури – це мої почуття... Про педагогічно-методичну і виконавську діяльність заслуженого діяча мистецтв України Раїси Яркової-Кузьменко (1946-2007рр.)» [8]. Серед наявних публікацій про Раїсу Кузьменко та її творчість домінують статті в періодичній пресі (автори – В.Клим [4], Л.Паранюк [6], П.Нечаєва [5], О.Гук. [3], Я.Волощук [2], Г.Полянко [7] та ін.).

Проте аналіз діяльності керівника капели бандуристів Чернівецького училища мистецтв періоду 1974-2007 рр. поки що не зроблений через відсутність джерельного підґрунтя. Тому залишається актуальною потреба зібрати, дослідити, реконструювати та узагальнити архівні матеріали, які дали б можливість отримати достовірну інформацію про цілісну систему фактів і змогу проаналізувати діяльність педагога. На основі першоджерел необхідно доповнити існуючу інформацію новими даними з бібліотечних, архівних фондів та тогочасної періодики щодо творчої постаті Раїси Кузьменко.

* © Гук О. І., 2012

Матеріали даного дослідження склалися також в результаті особистого спілкування та навчання автора статті у класі Раїси Кузьменко.

Метою пропонованої статті є висвітлення деяких рис творчого портрету мисткині, розкриття значення її діяльності для розвитку бандурного мистецтва в Україні на основі аналізу її педагогічних методів, концертної діяльності, публікацій у пресі.

Народилася Раїса Кузьменко в м. Долина Івано-Франківської області. Дитинство було нелегким, жили з матір'ю бідно, мати тяжко працювала, заробітки були мізерні, а батько помер. Після закінчення середньої школи Раїса поступила на навчання у Луцьке музичне училище по класу бандури, де провчилася 2 роки. Потім продовжила навчання у Івано-Франківську. Після закінчення Івано-Франківського музичного училища поступила до Львівської державної консерваторії у клас заслуженого діяча мистецтв, професора В.Я. Герасименка, яку закінчила у 1973 році. Навчаючись у знаменитого, відданого справі бандури Василя Явтуховича, Раїса пройшла школу, яка дала вагомі плоди, великий ріст кобзарському мистецтву, школу дійсно професійного навчання гри на бандурі. З 1973 року працювала у Чернівецькому музичному училищі, де викладала клас бандури, вела капелу бандуристок, педагогічну практику та методику.

Її творча діяльність зосереджувалась передусім в педагогічній сфері, яка була зумовлена формуванням у 70–80-ті роки ХХ століття засад академічної бандурної школи в музичному училищі. Творчість Р.О. Кузьменко стала підґрунтям розквіту й визнання бандури як професійного музичного інструменту на Буковині в 80–90-ті роки, академічного бандурного виконавства, репрезентованого мистецтвом її вихованців.

Із надзвичайною вимогливістю до гри на бандурі пов'язані безупинні пошуки засобів академізації бандури, піднесення народного інструменту до вершин камерно-академічного мистецтва, формування високої культури її учнів, збагачення засобів їх інструментального інтонування та залучення до справжнього мистецтва інтерпретації.

Велике значення в педагогічній системі Раїси Кузьменко мав процес «прослуховування». Зазвичай у класі збирались учні і слухали один одного, враховуючи зауваження педагога своїм товаришам, намагалися рівнятися на кращих, а також, що дуже важливо, виховувались в атмосфері публічних виступів, коли весь урок перетворювався на концерт. У класі Раїси Октябринівни була справжня «естафета поколінь». У неї завжди було декілька сильних, талановитих бандуристів на яких рівнялися всі учні. Методика прослуховування один одного давала велике знання матеріалу, і з психологічної сторони виявлялася дуже корисною: взаємне слухання змушувало грати ще краще, активніше і ефективніше займатись вдома. Педагог велике значення надавала вивченню технічного матеріалу – гам, вправ, етюдів. Вона перебирала безліч технічної скрипкової і фортепіанної літератури, проектувала і створювала вправи на різні види техніки, ввела практику грати гами ансамблем, що безумовно корисно було і для «зігрування» в ансамблі, давало «відчуття ліктя». Раїса Кузьменко організовувала щоденні заняття капели з метою засвоєння і закріплення правильних навиків оволодіння інструментом, розвитку гармонічного слуху та покращення вокальних даних учнів. Уважно підбирала художній матеріал для кожного учня, прогнозуючи розвиток на багато років вперед. В процесі навчання велике значення надавала роботі над художнім образом, спираючись на індивідуальність учня, ніколи не нав'язуючи того, що б йому протирічило.

За час роботи в училищі Р.О. Кузьменко випустила більше як 80 випускників. Багато з них закінчили вузи по всій Україні – Київську та Львівську консерваторії, Київський інститут культури, Чернівецький державний університет та інші навчальні заклади. Її учні мають високий професійний рівень, є лауреатами та дипломантами республіканських і міжнародних конкурсів. Це Тарас Столяр, Тетяна Всеволодська, Галина Савчук, Оксана Тимошук, Галина Окля, Надія Миронюк та багато інших.

Серед випускників є і заслужені артисти України – Тарас Столяр, Наталя Шелепницька (Тиш).

Добру професійну школу дала Раїса Октябринівна учням і по диригуванню, що допомогло їм успішно працювати в музичних школах, керуючи дитячими ансамблями бандуристів. Проте, педагогічна діяльність – це лише частина неймовірно плідної і справді самовідданої діяльності на благо України.

Багатогранність обдарування як найбільш визначальну ознаку її педагогічного досвіду підкреслюють слова самої Раїси Октябринівни: «Я працюю і живу з бандурою. Вона мені більше, як професія. Це неможливо пояснити, це щось дуже рідне, як мама, дитина. Звуки бандури – це мої почуття, це моя можливість через бандуру передати те, що я відчуваю, що думаю. Це мої безсонні ночі, коли народжується музика, яку я співаю, мучить мене, не дає спокою. Але це є велике щастя, коли відкривається таємниця, яку знає тільки бандура і я...» [9, 36].

Творчий шлях Раїси Октябринівни був багатограним, але основним сенсом її життя, її любов'ю, її дитиною, джерелом її енергії, її болем і найбільшою радістю була капела бандуристів. Саме в капелі вона змогла реалізувати свої яскраві диригентські та вокальні здібності, досягнути прекрасного поєднання різних тембрів голосів із чудовими звуками бандури.

Капела бандуристів Чернівецького училища мистецтв ім. С. Воробкевича була заснована у 1974 році. Її засновником та першим керівником і стала Раїса Кузьменко. За пропаганду духовної музики керівника капели бандуристів нагороджено орденом «Єднання» асоціації християнських конфесій Німеччини. З січня 2007 року керівником капели стала учениця Р.О.Кузьменко, випускниця Львівської національної музичної академії ім.М.Лисенка Ольга Гук (Кабачій).

Саме капела бандуристів стала пропагандистом духовної української і світової класичної музики в Європі. Концертна діяльність завжди була дуже помітна. Усі визначні заходи області капела прикрашає своїм виступом. Щорічні концерти, присвячені Тарасові Шевченку, Івану Франку, Ользі Кобилянській, Сидорові Воробкевичу, Володимирі Івасюку проходять за участю капели бандуристів.

Велика заслуга Раїси Кузьменко і у відродженні національних традицій. Саме її капела вперше в Чернівцях у 1990 році виконала «Гімн України» та «Червону калину».

Капела бандуристів часто виступає не лише на Буковині, а й у Києві і у Львові. У Києві брали участь у концерті В.Марченка у Києво-Могилянській академії, у щорічних звітах Чернівецької області у Палаці «Україна». Також відбулося декілька концертів у Румунії.

У 1995, 1996, 1998, 2000 роках капела гастролювала у Німеччині. Концерти відбувались у головних центрах, як Кельну, так й у інших містах Німеччини. Чернівецькі бандуристи супроводжували Служби Божі у католицьких, протестантських і православних храмах, дали чимало концертів духовної, класичної та популярної музики.

У репертуарі Чернівецької капели є «Іже херувими», «Благослови, душе моя, Господа» Д. Бортнянського, «Вірую» М. Слонова, «Милість спокою жертву хвали», «Отче наш» М. Леонтовича, «Аве Марія» Й. С. Баха, які втілились в Службу Божу ставши її прикрасою. Після Служби Божої тут же в церквах відбувались концерти, на яких лунали і сучасні твори.

У 1998 році при сприянні Всеволода Мардака з ФРН відбулися концерти в Нідерландах, у місті Роттердам, присвячені річниці загибелі голови Проводу ОУН полковника Євгена Коновальця.

Звукостудія м. Ахена у костьолі Albertus Magus здійснила запис музичних творів у виконанні капели всього за один день. На диск було записано духовну музику, українську та зарубіжну класику, вокальні та інструментальні твори.

Юні чернівецькі музиканти стали учасниками культурної програми у День Незалежності України на виставці «ЕХРО 2000» в м. Ганновері, де капела виступала, отримавши офіційне запрошення від посольства України в Німеччині. Завдяки гастролям капели у простій народній дипломатії, тисячі німецьких громадян побачили високий рівень укра-

їнської культури, почули милозвучність української мови, побачили чудовий струнний інструмент – бандуру.

Великий доробок капели становлять старовинні козацькі та історичні пісні та твори сучасних українських композиторів «Червона калина», «Від Бережан до Кадри», «На Чорнобиль журавлі летіли» О. Білаша, на слова Д.Павличка, «Пливе човен», «Молитва за Україну». Особливе місце займають твори на слова Тараса Шевченка «Думи мої», «Розрита могила» Д.Давидовського, «Не щебече соловейко» Г.Верьовки, «Учітеся, брати мої». Окремо треба виділити твори українського композитора Д.Бортнянського «Херувимська, ч.7» і його знамениті і досі рідкоспівані хорові концерти №№ 15 та 16 та «Невільничий ринок у Кафі» Г.Хоткевича. Поряд з творами українських композиторів колектив виконував класичні твори «Місячна соната» Л. Бетховена, «Аве Єва» з балету «Створення світу» А. Петрова, «Аве Марія», «Сере-нада» Ф. Шуберта, «Менует з сюїти «Арлезіанка» Ж. Бізе, Концерт ре-мінор, «Пори року» А. Вівальді та ін.

Саме Раїса Кузьменко зробила помітний внесок у справу розвитку музичного життя України, зокрема Буковини.

Не тільки бандуристи, але й українське суспільство належно оцінило її велику подвижницьку працю і нагородило званням Заслуженого діяча мистецтв за заслуги в галузі бандурного мистецтва. Цією нагородою держава підкреслила, що робота Раїси Октябринівни для бандури та України була потрібна, важлива та дорогоцінна.

Таким чином, одним із провідних принципів педагогічного методу школи Р.О. Кузьменко був його тісний зв'язок з виконавською майстерністю. Її учні гідно продовжують справу свого педагога, навчаючи нове покоління гри на бандурі. Адже, саме від особистості вчителя, його світогляду і професійної підготовки, педагогічного балансу і майстерності, високого рівня інтелекту і душевної чуйності залежить ефективність музичного виховання.

Музично-педагогічна творча діяльність Раїси Кузьменко є прикладом важкої, але натхненної, кропіткої роботи на ниві бандурного мистецтва. А феномен її особистості полягає у винятковій здатності органічно адаптувати мистецький контекст розвинутого європейського інструменталізму, зберігаючи яскраву національну самобутність бандури як інструменту.

Список використаних джерел

1. Бобечко О. Жінка-виконавець у кобзарському мистецтві / О.Бобечко // Народно-інструментальне мистецтво на зламі ХХ-ХХІ століть: Збірник матеріалів II-ї міжнародної науково-практичної конференції (ДДМУ ім. В. Барвінського, 25.03.2009, м.Дрогобич) Ред.-упор. А. Душний, Б.Пиц, С.Карась. – Дрогобич: Посвіт, 2009. – С. 25-34.
2. Волощук Я. Вшанували педагога-бандуристку / Я. Волощук // Буковина. – №98. – 2011. – С. 3.
3. Гук О. Мелодія душі, що лине крізь вічність / О.Гук // Час. – №14. – 2007. – С. 14.
4. Клим В. Буковинці в Келні/ В.Клим// Українське слово. – №125. – 1995, – С. 3-4.
5. Нечаєва П. Ваші руки як птиці / П. Нечаєва// Доба. – № 71. – 2000.
6. Паранюк Л. Християнський орден Раїси Кузьменко / Л.Паранюк // Буковина. – №73. – 2000 – 16 с.
7. Полянко Г. Звуки бандури – це мої почуття/ Г.Полянко// Буковина. – №88. – 2007 – 16 с.
8. Шевченко М. Звуки бандури – це мої почуття... / Про педагогічну і виконавську діяльність заслуженого діяча мистецтв України Раїси Яркової-Кузьменко (1946-2007). – Івано-Франківськ: Нова зоря, 2008. – 40с.

Creative and concerto activity of the Honoured worker of arts, original bandura-player, conductor, teacher is investigated in the article - Rajyisa Кузьменко.

Key words: teacher, Rajyisa Кузьменко, choir of bandura-players, concerto activity, repertoire.

УДК 374.036:78.071.2

Димченко С. С.*

ТВОРЧА СПРЯМОВАНІСТЬ ПРОЦЕСУ ФАХОВОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ КЛАСУ УДАРНИХ ІНСТРУМЕНТІВ

У статті розглядаються основні завдання розвитку фахового виховання, які є головними факторами виконавської майстерності студента. У логічній послідовності автор аналізує нові підходи до співпраці педагога та студента в класі ударних інструментів.

Ключові слова: фахове виховання, музичне мислення, виконавська майстерність, професійне спілкування.

На сьогоднішній день особлива увага приділяється вихованню творчої особистості в соціокультурному плані та глибоко індивідуального процесу її саморозвитку [4]. Як стверджує О. Коберник: “Принцип особистісно-орієнтованого підходу робить студента активним суб’єктом навчально-виховного процесу, а його саморозвиток, формування якостей і властивостей самостійного мислення є найвищим показником ефективності й успішності виховання” [5].

Проблема духовного потенціалу спеціаліста, як особистості, здатної самостійно вирішувати виконавські та педагогічні завдання, є однією з найактуальніших. Тому сучасні методи викладання творчих дисциплін у мистецькому вузі акцентують увагу на вихованні у студентів таких основних вмінь та навичок: всебічного використання музично-теоретичних знань; самостійного та творчого мислення; глибокого усвідомлення закономірностей музично-виконавського процесу; прогнозування результатів власної діяльності.

Цінні поради щодо питання творчої спрямованості процесу фахового виховання, історії, теорії та практики виконавського мистецтва знайшли своє відображення в наукових працях і статтях О.Алексеева, Л.Баренбойма, Ю. Вахраньова, В.Віори, Л. Гінзбурга, Г.Когана, Б.Яворського. Серед українських дослідників цього напрямку музикознавчої науки найбільш відомими є виконавці-засновники наукових шкіл фахових галузей В.Апатцький, М.Давидов, В.Посвалюк, Г.Курковський, В.Рожок, а також музикознавці В.Москаленко, О.Марков, О.Катрич, О.Котляревська, В.Сумарокова.

Вчені дослідили та довели, що багатьом молодим виконавцям не вистачає яскравості та ексцентричності, глибини та емоційності проникнення у задум композитора. Спостерігається однотипність та одноплановість виконавських манер, стандартність емоцій, інертність переживання. Досить поширеною є практика заміни творчого музичного виховання формальним “проходженням репертуару”. Ось чому повноцінне оволодіння комплексом виконавської майстерності можливе лише за умови максимального розвитку активності й самостійності музичного мислення студента-інструменталіста.

Саме тому, першочерговим і відповідальним завданням педагога в класі ударних інструментів є “...формування виконавця, інтерпретатора, який міг би за допомогою свого інструменту глибоко і адекватно передати зміст музичного твору” [2].

Відомо, що особистість музиканта формується і реалізується під час художньої інтерпретаційної діяльності. Традиційно вважається, що художня інтерпретація є проявом розумової діяльності, а інтерпретаційний процес включає духовне проектування результату виконавської діяльності як реалізацію певної концепції в її матеріально-звуковому втіленні (В.Крицький, О.Ляшенко, О.Рудницька, І.Сулима). Науковець О.Олексюк зазначає, що різноманітні методи навчання щодо творчої самореалізації майбутніх музикантів-виконавців мають спільну рису – вони фокусують увагу на діяльнісному підході і посиленні

* © Димченко С. С., 2012